

Мистецькі біографії

ОЛЬГА САЛІПА

ОЛЯ

Харків
«ФОЛІО»
2020

ЧЕРНІВЦІ, 1941

— Галю, ти довго будеш із тим чаєм бавитись? Я змерзла.

— Ви вже пили.

— Пила? Може. Забула. Часом тепер забуваю, — стара жінка перебирала зморщеними руками край скатертини і гладила плетене гачком мереживо. — Хоча вірші і свої, і чужі, пам'ятаю добре. Галю, а то ти так краї скатерки пообплітала чи купила де?

— Я, мамо, я. Ще того року, цілу зиму плела і квітки білим вишивала, як ви просили.

— То добре, — стара жінка втратила цікавість до візерунків і втомлено повернула голову до вікна. — А диви, яка весна рання, — всміхнулася сама до себе. — Галя мені не рідна. Я взяла її, коли вона мала п'ять. Бідна дитина, мама покинула, втекла десь до Відня, чи куди, і не давала про себе знати, — говорила впівголоса. — Галин тато — то мій брат. Я сама жила, от і взяла дитину собі на розраду. І їй добре, і я маю рідну душу. Мучиться зі мною, старою. Але не нарікає. Терпляча. Моя мама така була, Галина бабця. Така добра, що хоч Матір Божу з неї пиши, — стара всміхнулася куточком зморщеного рота. — А ти нагадай, як тебе звати?

— Оля, — молода студентка, що сиділа по той бік столу, розглядила спідницю на колінах.

— А чого прийшла, нагадай?

— Наукову працю про вас пишу. В університеті порадили. Читала ваші статті про радянську владу. Бути тут, біля вас, то мені за честь, — руки дівчинки ледь помітно тремтіли, мова була уривчастою — від хвилювання судомно хапала ротом повітря.

— Про що? Про владу?

— Ага, — дівчинка різко встала, хотіла щось сказати, але, схоже, передумала, бо відразу сіла.

— Про владу... Вже й не згадаю, що писала, стара стала, сама бачиш, — жінка дивилася кудись за спиною своєї гості. — Як, ти кажеш, тебе звати? Нагадай, — перевела погляд на дівчинку. — Я пам'ять маю добру, ти не думай — вірші би годинами розказувала. А щось дрібне часом забуваю.

— Оля.

— Оля... — жінка ледь помітно всміхнулася. — Так мене Осип називав. А я сварилася: не любила, коли так манірно... Оля... Ольга — моє ім'я. А він мене — Олею...

— Маковей?

Старенька не відповіла нічого. Звела брови і схилила голову — про щось згадувала. До кімнати зайшла жінка.

— Галю, а пересунь моє крісло ближче до вікна. Трохи на людей подивлюся.

— А ви їх мало бачите? То учні, то студенти, то літератори. Ви — наша зірка. — Жінка взялася пересувати крісло, а далі вкрила стареньку кольоровим коцом. — Від скла холодом тягне, — пояснила дівчинці-студентці. — А хворіти їй ні до чого. — Я вам липи знову заварила, — то вже до матері. — Горня на столі. Захочете — попросіть дівчинку, вона подасть.

— То вас Маковей Олею називав? — не вгавала студентка.

— Хто? — стара пильно глянула в очі гості. — А може, й він. Може... — Жінка розгублено блукала очима навколо, наче щось шукаючи.

— А ви його кохали? — спитала несміливо, погладжуючи пальцями масивний мідний кулон на шиї.

— Ні, — відповіла різко.

Дівчинка округлила очі від здивування:

— Але ж...

— Ну що але? Не кохала, і крапка, — стара нервово відвернулася до стіни. — Нема про що говорити.

— Але кажуть...

— Багато чого кажуть, — стара не дала студентці договорити. — Думаєш, я брешу?

Жінка стисла кулаки і пильно подивилася на гостю.

— А як же листи? Кажуть, люди бачили ваші до нього листи...

— От дурна, і як тільки таких в університеті тримають, — розсміялася жінка. — Я хто? Письменниця. Письменниці — пишуть. Не вір листам, — додала вже спокійніше. — За листами ховають справжнє. Я ті, що були від нього, спалила всі до єдиного. А він мої беріг нащось. Дістала б їх — теж би до вогню кинула. Там їхнє місце. Щоб не питали такі дурні, як ти, — говорила швидко і нервово. Але, помовчавши хвилину, додала: — Листи — то творчість. Розумієш, ті, хто живуть письмом, рідко люблять сей світ таким, як він є. Нам щось надумати — не гріх. А любов — і поготів. Бо як то — без любові? А щоденники і листи — то найбільша брехня у світі. Галю, а де та плящина з морем? — крикнула голосніше до жінки, котра поралася в сусідній кімнаті.

— У шафі, мамо. Я забрала, поки чай питимете.

— Ану-но, дай її сюди.

Жінка мовчки дістала з шафи закорковану скляну пляшку і поставила на підвіконня біля матері.

— Там, усередині, море, — старенька погладила плящину зморщеною рукою. — Мені колись одна художниця привезла. Уявляєш — море! — Очі жінки всміхалися. — Все життя воно мене кличе, а я так ні разу й не поїхала. Але я писала про море, хоч його і не бачила. Нюхала, як пахне морська вода, уявляла, смакувала тими картинами. І писала. Вийшло, скажу я тобі, дуже правдоподібно. Так мені кажуть. А ти мені про листи. Я ж певне, могла писати про любов, не любивши, якщо про море написала. Могла ж, правда?

— Я в то не вірю, — студентка вже сміливіше заглянула у вічі.

Стара спробувала підсунути пляшку ближче, але мало її не перекинула.

— Я завжди когось любила, — жінка знову дивилась у вікно і говорила повільно. — Завжди. Не було б любові — я б не писала. Любов і письмо — то як сестри.

— І Осипа?

— Ти там щось іще хотіла, книжку підписати, чи що. Не згадаю. — Жінка різко перервала розмову. — Галю, а принеси-но мені чорнило, — крикнула голосніше. Коли названа донька склала приладдя на столі та підсунула до нього крісло старої жінки, та тремтячою рукою вивела: «Кобилянська».

Студентка встала, поправила спідницю й узяла книжку:

— Вдячна. Я ще прийду.

Стара промовчала. Студентка зібралася виходити, але на порозі кімнати оглянулась. Ольга на неї не дивилась. На диво стрункий, як для таких літ, силует жінки з гордо піднесеною головою міг би стати картиною під пензлем хорошого художника.

— Ніколи більше не питайте її про любов. Вона не любить про це говорити, — шепнула гості Галина, коли зачиняла двері.

КИМПУЛУНГ, 1876

Вони вперто дерлися на гору: троє дівчат і два хлопці.

— Може, перепочинем? — благально дивився на товаришів юнак років двадцяти.

— Ще трохи. — Ольга зупинилася, вперлася руками у коліна, щоб віддихатися. Поділ її сукні був густо заліплений реп'яхами. — От же ж халепа, — бідкалася впівголоса, оббираючи зелені кульки, — і чого б то дівчатам не одягатись у щось зручніше, як хлопці. — Августо, ти як?

Юна худорлява дівчинка, що йшла поруч, зупинилась. Її обличчя розчервонілось, а шкіра на губах потріскалася від напруги. Августа загорнула кучеряве пасмо, що вибилось із зачіски, за вухо і впевнено махнула головою:

— Все добре. Йдемо далі.

Юлько і Олесь дивилися на дівчат з-під лоба:

— Подурили, чи що? Цілком дурна то була думка — дертися вгору задля забави. І де у вас тої снаги береться, — пробурмотів під ніс Юлько. Олесь більше мовчав, але з виразу обличчя було помітно, що цілком підтримував брата.

Йти на гору надумала Ольга. Зрештою, в тому не було нічого дивного: ще змалку від її ідей у нормальних людей округлювались очі.

«Олька мала родитися хлопом», — констатував якимось батько, коли побачив, як та з розкритим ротом дивиться на вгодованого коня з лискучою шерстю і без страху гладить його по спині.

— Тату, а можна я — верхи? — Мала благально дивилася батькові у вічі. Чоловік оглянувся навколо, чи ніхто не бачить, поправив сідло і підсадив доньку на коня:

— Тримайся міцніше. І нікому не кажи. Бо дівчатам на конях — не пасує.

ЗМІСТ

Чернівці, 1941	3
Кимпулунг, 1876	7
Чернівці, 1895	18
Відень, 1895	34
Чернівці, 1896	46
Львів, 1884	57
Чернівці, 1896	63
Чернівці, 1987	68
Львів, 1897	94
Яворів, 1879	111
Львів, 1898	113
Відень, 1899	116
Чернівці, 1899	132
Чернівці, 1901	141
Чернівці, 1896	147
Чернівці, 1941	167
1896	194
1899	196
Торунь, 1900	201
Чернівці, 1904	204
Торунь, 1926	207
Чернівці, 1941	210
Епілог	215